

Nr 6.

Av herr **Nerman**, *angående utredning om statskyrkosystemets avskaffande.*

Frågan om statskyrkan är ett gammalt spörsmål, debatterat även i Sveriges riksdag. Då det här ånyo tas upp i en riksdagsmotion, torde det inte vara behöfligt att ge någon historik. Men föreliggande motion har inte endast sin bakgrund i den gamla, historiskt ingalunda avslutade debatten om statskyrkans berättigande. Den har i det aktuella nuet ytterligare motiverats av sådana tidsföreteelser som fjolårets beslut om prästerskapets inlemmande i det statliga lönesystemet och de nyss slutförda offentliga utredningarna om religionsfrihetslag m. m. och om utbyggnad av anordningen med fast anställda sjukhuspräster, utredningar som möjligen kunna väntas föranleda kungliga propositioner.

Enligt min mening är statskyrkosystemet icke godtagbart från trosfrihetens och rättens synpunkter och vållar därtill icke obetydlig oreda i rättsväsendet och samhällslivet i övrigt. Man behöver inte tillgripa några antireligiösa argument för att belysa detta, och föreliggande motion vill — alldeles oberoende av motionärens livssyn — på intet sätt angripa någon religiös tro. Syftet med motionen är tvärtom en strävan att bidra till beredandet av verklig frihet för alla slag av ärlig tro, religiös som icke-religiös.

Oredan i rättsväsen och samhällsliv visar sig i åtskilliga avseenden. För att inte onödigt betunga motionen må pekats endast på ett mindre antal inadvartenser. Där är eljest hela komplexet av orättvisor mot den frikyrkliga rörelsen, vilka bottna i själva existensen av en monopolistisk statskyrka, och de orättvisorna skulle inte heller försvinna med det nya, i dissenterlagskommitténs betänkande framlagda förslaget till religionsfrihetslag, kunna över huvud inte försvinna förrän monopolkyrkan försvinner. Så kvarstår en avsevärd brist på demokrati redan i denna ojämlikhet.

Betraktar man så läget mera i detalj, kunna bl. a. följande erinringar göras:

Det är onekligen en godtycklig och materialistisk åtgärd på trosfrihetens område, om man — som i utredningen om religionsfrihetslag föreslås — skulle lagfästa 50 % skattefrihet till statskyrkan för ur denna utträdde medborgare och bibehålla 50 % av skatten. Skatteförlusten i kommunerna skulle, tänker man sig, sedan ersättas ur den s. k. kyrkofonden — d. v. s. med medel till vilka de utträdde själva genom åren ha bidragit.

En ur statskyrkan utträdd medborgare skulle också mista inflytandet på

kyrkostämman, där även andra än direkt kyrkliga frågor avgöras. På det ekonomiska området har man de allvarliga svårigheterna med beskattningen av frikyrkornas fasta egendom och över huvud rättsliga status, frågor som utförligt ha behandlats av dissenterlagskommittén och vållat denna betydligt huvudbry utan att kunna tillfredsställande lösas.

Vidare bör observeras ojämlikheten vid inträde i, resp. utträde ur statskyrkan. Vid 15 år är man mogen att begå nattvarden. Först vid 18 års ålder kan man enligt det nya förslaget utträda ur statskyrkan, varvid det dock fordras personlig inställelse och därtill en månads karenstid för eftertanke plus bekräftelse av beslutet. Inträde i statskyrkan däremot skulle kunna fås omedelbart på endast skriftlig anmälan.

Där är ytterligare den orättvisan, att ur statskyrkan utträdd folkskollärare utestängs från lägre skolor, där han undervisar sin klass i alla ämnen, även kristendom; däri får han ju inte undervisa utan att tillhöra den rätta kyrkan. Där är också orättvisan, att betyg i kristendom inräknas i skolelevs betygssumma och därmed kan ställa de från kristendomsundervisning befriade i sämre ställning. Där är anteckningen om dop på prästbetyget, som kan ge en döpt namnkristen företräde till platser.

För dissenterbarn, som inte på annat sätt kunna bibringas godtagbar religionskunskap, kan man tänka sig särskilda kommunala kurser i ämnet. Men därmed finge vi ju — vid sidan av statskyrkan och frikyrkorna — en konfessionslös undervisning, som direkt motsäger andan i statskyrkosystemet.

Jag pekar vidare på sådana inadvertenser som kyrkomötet med dess veto mot riksdagen i fråga om kyrkolag m. m. och den obligatoriska religiösa statsrådseden, bibehållen i det nya förslaget även för de statsråd som inte skulle behöva tillhöra statskyrkan, den samvetsömme prästens tilltänkta rätt att av samvetsskäl vägra viga frånskilda, statskyrkoprästers monopol som sjukhuspräster och biskoparnas eforusämbete. Man kan ifrågasätta, hur tolerant den rena evangeliska läran skall tolkas för att över huvud några präster och kristendoms lärare skola kunna anses värdiga sina poster o. s. v.

Det mest betänkliga med en monopoliserad statskyrka är dock, att den alldeles överväldigande majoriteten av dess medlemmar äro religiöst mindervärdiga, rena namn- och konvenanskristna, som inte ha valt sitt religiösa hemvist såsom i regel frikyrkornas folk, ett förhållande som förblir en black om foten på en statskyrka så länge en sådan existerar. Dissenterlagskommittén har inte kunnat komma förbi detta. Den talar (s. 74) om »svårigheter att söka fastslå, huruvida en person i sitt subjektiva tänkande» bekänner den »rena evangeliska läran», men tröstar sig med förvånande lätthet: »Något anspråk på bekännelsestrohet kan det ej heller ha varit grundlagsstiftarnas avsikt att framställa.» En kristendomslektor L.

Johannesson i Skövde yttrar härtill (Expressen 20.9.1949): »Detta vill på vanligt språk säga, att tillhörigheten till statskyrkan är en banal kyrkobokföringsfråga!»

Prästerskapets så att säga civila gärning består väsentligen i bokföring, registrering av födda, vigda och döda med hithörande betygsutskrivning, en snarast förberedande gärning, då andra statliga myndigheter — under överståthållarämbetet och rikets konungens befallningshavande lydande mantalsverk — inneha och måste inneha fullständiga förteckningar över vårt folk för militära, polisiära och andra syften. Kyrkans bokföring torde vara en bokföring främst för kyrkligt bruk. Apostoliske vikarien säger i ett yttrande till dissenterlagskommittén (s. 320), att »kyrkoböckerna inom svenska kyrkan i främsta rummet äro avsedda för pastoralvårdens behov och först i andra rummet för civil registrering av befolkningen».

Det skulle utan tvivel vinnas mera ordning och en högre samhällsetik, om systemet med en monopoliserad statskyrka avskaffades. Först då skulle också kunna talas om verklig religionsfrihet. Då skulle alla nyfödda helt enkelt registreras som medborgare, men alla föräldrar skulle efteråt kunna döpa sina barn i den kyrka de eventuellt tillhörde. På samma sätt skulle vigseln ske inför en borgerlig myndighet, och efteråt kunde alla som så önskade helga sitt förbund genom en akt i sin egen anda hos sin egen religiösa församling.

Det är klart, att med den långa tradition statskyrkan i Sverige äger och med den intima förbindelsen mellan staten och statskyrkan i vårt land är ett upplösande av denna förbindelse inte någon enkel sak, helst den har befästs genom så sena åtgärder som prästerskapets inlemmande i fjol i statens lönesystem. Det kan heller inte vara denna motions sak att peka på alla de lagändringar, som ett åtskiljande skulle medföra. Innan en skilsmässa över huvud kan komma till praktisk detaljdebatt måste en grundlig offentlig utredning av hela frågekomplexet ske. Längre än därtill sträcker sig inte motionärens strävan med denna motion. En sådan utredning i principiell anda bör givetvis ske med största pietet mot nedärvda andliga värden och med största hänsyn till kyrkans tjänstemannakår men framför allt annat i syfte att nå den högsta möjliga grad av trosfrihet för all ärlig tro och övertygelse.

Den s. k. biskopsmotionen vid 1929 års kyrkomöte förklarade det vara »ett klart kyrkligt intresse, att stadgandet om rätt till utträde ur svenska kyrkan bringas till bättre överensstämmelse med religionsfrihetens princip». Många religiösa av olika riktningar torde med Kristliga studentföreningens organ Frikyrklig Ungdom (1949: 6—7) finna, att det i fråga om religionsfriheten finns »en enda godtagbar lösning, nämligen kyrkans skiljande från staten». Liknande synpunkter ha framkommit i »åtskilliga» uttalanden från frireligiöst håll till dissenterlagskommittén (betänkandet s. 8).

Kyrkans skiljande från staten är också ett gammalt principiellt krav hos alla frisinta strävanden till tros- och samvetsfrihet. Betecknande för hur frisinnad ungdom slår vakt om det gamla kravet är ett uttalande i Frisinnad Ungdom (1949: 7—8), närmast på tal om skattskyldighet utan möjlighet att påverka den skattebeslutande församlingens sammansättning: »Troligen kan dock inte frågan få en rationell lösning så länge stat och kyrka är hopkopplade.»

För socialdemokratiens del är den principiella inställningen otvetydig. Partiet har genom hela sin historia hävdats kravet på skilsmässa mellan stat och kyrka, och det har alltjämt denna på sitt politiska program, nu i följande formulering:

»V. Statskyrkosystemet avskaffas. Av kyrkan disponerade egendomar stannar i samhällets ägo.»

Med hänvisning till vad här har anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om statskyrkosystemets avskaffande.

Stockholm den 12 januari 1950.

Ture Nerman.
